

Loppuraportti

Avustushaku vihreän siirtymän investointihankkeiden edistämiseksi

Vihreän siirtymän investointien vauhdittaminen Pohjanmaalla (VN/27433/2022)

1. Tiivistelmä

Vihreän siirtymän investointien vauhdittaminen Pohjanmaalla -hankkeen tarkoituksena on parantaa Pohjanmaan alueen investointiympäristöä. Vihreän siirtymän investointialto edellyttää maakunnalta ja kunnilta hyvää suunnitteluvalmiutta ja ennakoivaa otetta. Hankkeessa selvitettiin vihreän siirtymän investoinneille soveltuvia alueita, hyviä suunnittelukäytäntöä ja viranomaisyhteistyön kehittämistä.

2. Hankkeen tausta ja tavoitteet

Vihreän siirtymän investointien vauhdittaminen Pohjanmaalla -selvityshankkeen tavoitteena on parantaa Pohjanmaan alueen investointiympäristöä, jotta voisimme houkuttaa lisää ulkomaisia suoria investointeja (FDI = foreign direct investment) ja myös muita investointeja.

Investointihankkeiden nopeampi toteuttaminen vaatii sekä ennakoitavuuteen perustuvaa hyvää suunnitteluvalmiutta että ennakoivaan viranomaisyhteistyöhön perustuvaa nopeaa viranomaiskäsittelyä. Käytännössä investoijat edellyttävät valmiita alueidenkäytöllisiä kokonaisratkaisuja, joita vain harvoilla Pohjanmaan kunnilla on tällä hetkellä mahdollisuus tarjota.

Hanke on kolmiosainen:

1. Vihreän siirtymän investointien tulevien aluetarpeiden selvitys sekä niille soveltuvien olemassa olevien teollisuusalueiden kartoitus
2. Hyvien suunnittelukäytäntöjen löytäminen
3. Viranomaisyhteistyön kehittäminen.

Ensimmäisessä osakokonaisuudessa selvitetään ensin, mitkä ovat vihreän energiatuotannon, kuten tuulivoimatuotannon, aurinkoenergiatuotannon, vihreän vedyn valmistuksen, energian varastoinnin ja siirron sekä kiertotalouden tulevat aluetarpeet. Tavoitteena on löytää vähintään yksi sopiva alue jokaisesta 14 Pohjanmaan kunnasta. Yleisellä tasolla selvitetään kyseisten alueiden soveltuvuus vihreän siirtymän investoinneille. Toisen hankeosion tavoitteena on löytää hyviä käytäntöjä, jotka edistävät vihreän siirtymän investointihankkeita sujuvoittaen suunnitteluprosesseja ja lupakäsittelyjä. Kolmannen hankeosion

tavoitteena on edistää vuoropuhelua ja ymmärrystä viranomaisten välillä ja selkeyttää eri viranomaisten roolit nopeutetun lupakäsittelyn näkökulmasta.

Hankkeen aikana huomattiin, että lainsäädäntöön on tulossa muutoksia, jotka tukevat hankkeen yleisiä tavoitteita, muun muassa liittyen rakennuslain puhtaan siirtymän sijoittamislupaan, RED III direktiivin nopean kehittämisen alueisiin ja talousvyöhykkeen merituulivoimaan. Tästä syystä suunniteltiin vuodelle 2024 jatkopohdintoja kuntien kanssa seminaarin muodossa, jossa asiantuntijoiden avulla avattiin muutoksia. Muutospäätös tehtiin ministeriössä 13.6.2024.

3. Hankkeen osapuolet ja toteutus

Hankkeen osapuolet ovat:

- Pohjanmaan liitto hankkeen omistajana
- Ympäristöministeriö hankkeen rahoittajana
- Pohjanmaan 14 kuntaa hankkeen tärkeimpänä kohderyhmänä
- GAIA part of Sweco selvityksen konsulttina julkisen hankinnan kautta.

4. Hankkeen tulokset

Hankkeen tavoitteiden ja suunniteltujen tulosten toteutuminen

Hanke toteutettiin konsulttiselvityksenä, jonka julkinen hankinta tehtiin 17.2.2023. Tarjouksia saapui viisi, joista valittiin konsultiksi Gaia – part of Sweco. Selvitys on molemmilla kielillä raportoitu, ruotsiksi ja suomeksi.

Maakunnan liiton sisäinen toimihenkilöryhmä oli hankkeen ohjausryhmänä. Kunnanjohtajafoorumi toimi hankkeessa strategisen tason ohjaajana ja Workshop pidettiin selvityksestä 23.1.2024.

Vihreän siirtymän investointien tulevien aluetarpeiden selvitys sekä niille soveltuvien olemassa olevien teollisuusalueiden kartoitus

Aluetarveselvitys tehtiin nelivaiheisena prosessina, jonka tavoitteena oli tunnistaa vihreän siirtymän teknologioille sopivat alueet. Kuntien ja maakunnan liiton kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta analysoitaviksi laitostyypeiksi valikoitui kuusi teknologiaa:

1. Aurinkovoimapuisto: kaupallinen itsenäisen toimijan laajan mittakaavan aurinkovoimalaitos
2. Prekursori-katodimateriaali (pCAM) valmistuslaitos: Litiumioniakkujen katodeilla käytettävien metallioksidien esiasteiden valmistaminen
3. Katodimateriaali (CAM) valmistuslaitos: Litiumioniakkujen katodeilla käytettävien metallioksidien ja kohtiopastan valmistaminen esiasteista

4. Akkukennojen valmistus: Litiumioniakkukennojen valmistaminen katodimateriaaleista, anodimateriaaleista, elektrodimateriaaleista, separaattorista, elektrolyytistä ja kuorista
5. Vetyelektrolyysi: veden hajottaminen vedyksi ja hapeksi sähkövirran avulla, vedyn keruu polttoaineeksi tai muuhun käyttöön
6. Biokaasulaitos: Biokaasulaitoksessa orgaaninen aines (tyypillisesti lanta, puhdistamoliete, kasvisivuvirrat tai vastaavat) mädätetään reaktorissa. Mädätyksen tuotteena syntyy biokaasua, joka on metaanin ja hiilidioksidin sekoitus.

Teknologioista laadittiin laitostyyppikortit, jotka kuvaavat laitoksen asettamia vaatimuksia maankäytölle. Laitosten DNSH-kriteerit tarkasteltiin ex-ante jokaisen teknologian osalta.

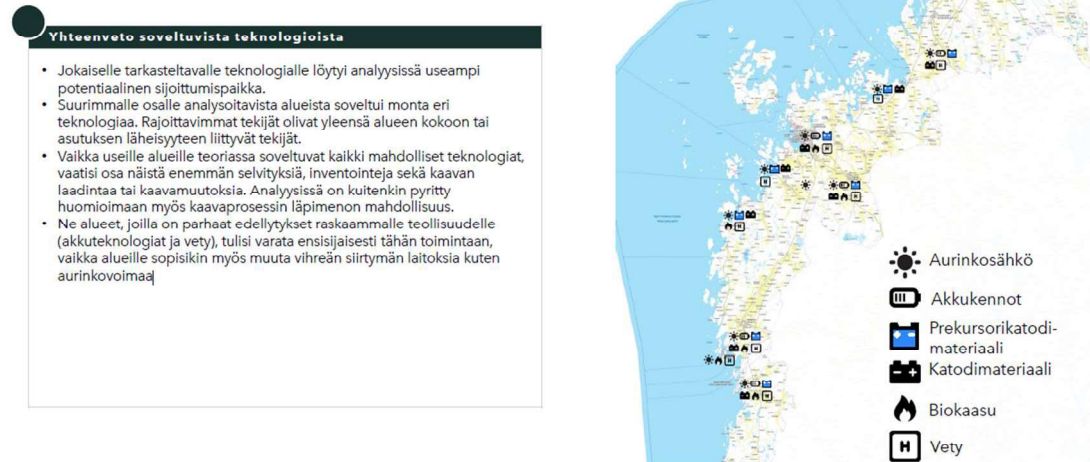
Kuntakohtaisen aluetarkastelun lähtökohtana oli keskittyä kolmeen eri aluetyyppiin analysoitavia aluetta haarukoitaessa:

1. Teollisuusalueet
2. Vajaakäytöllä olevat "brownfield"-alueet, esim. muuhun maankäyttöön kelpaamattomat alueet, esim. vanhat jätteenkäsittelyalueet, käytöstä poistetut maanottoalueet, lentomelualueet
3. Muissa selvityksissä esiin tulleet alueet.

Kuntakohtaiset analyysit sisältävät yleiskuvauksen haarukointiprosessissa mukana olleista alueista, yksityiskohtaisempaa tietoa valitusta alueesta, alueen yleispiirteistä (tontista ja kaavatilanteesta), infrastruktuurista (muun muassa sähkö-, kaasu-, vesikytkennoista, liikennejärjestelmästä), ja etäisyyksistä muuhun toimintaan (asutukseen, työpaikkoihin, tutka- ja lento-estotekijät, ja niin edelleen).

Aluehaarukoinnissa otettiin huomioon myös poissulkevat ja riskejä lisäävät tekijät: Hard stop -alueet, joita ei voida hyödyntää; Soft stop -alueet, joita tulisi pyrkiä välttämään.

Yhteenveto koko maakunnasta

Kuva 1. Yhteenveto koko maakunnasta. Gaian selvitys, s. 47.

Yhteensä analysoitiin 14 aluetta, yksi per kunta. Yhteenveto koko maakunnasta annetaan kuvassa 1.

Hyvien suunnittelukäytäntöjen löytäminen

Investointien case-analyysissä tunnistettiin hyvät suunnittelukäytännöt neljän eri näkökulman kautta:

1. Kuntien oma toiminta ja sisäinen yhteistyö
2. Kuntien toiminta suhteessa lähialueeseen
3. Valtion viranomaiset ja luvitus
4. Ajalliset konfliktit

Case'inä tarkasteltiin seuraavia: P2X, Harjavallan vetylaitos; Hyötytuuli, Tahkoluodon merituulivoima; Solarigo, aurinkovoima; Verte Oy: Eco3 kiertotalousekosysteemi.

Hyvät suunnittelukäytännöt – yhteenveto esimerkkitapauksista

1	Kuntien oma toiminta ja sisäinen yhteistyö	• Proaktiivisuus – tahtotila, strategia, prosessit, resurssointi: kaikki oleelliset tekijät tulisi virittää investointien saamiseksi • Investointien saamisen vastuutus ja tavoitteet – onko kunnalla jokin ellin, jonka tavoitteena on nimenomaan Investointien saamisen helpottaminen (ECO3- esimerkki) • ”Yksi lupa, maksimissaan yksi valitus” – proaktiivinen vaikutustyö eri sidosryhmien suhteen valituskierteen välttämiseksi • ”Yhden luukun periaate” - lupa- ja kaavoitusasioinnin helpottaminen investoijan näkökulmasta • Jatkuva dialogi
2	Kuntien toiminta suhteessa lähialueeseen	• Aluetaloudellisen vaikuttavuuden ymmärtäminen: investoinnit naapuriin hyödyttävät todennäköisesti myös omaa kuntaa • Konkreettinen yhteistyö investointien saamiseksi: maa-alueiden tarkastelu kuntien välillä • Proaktiivinen työ naapurikuntien sidosryhmien suuntaan valitusriskin alentamiseksi
3	Valtion viranomaiset ja luvitus	• Proaktiivinen tiedonvaihto oleellisten sidosryhmien välillä • Lyhyemmän aikavälin asiat: ELY, AVI, TEM • Pidemmän aikavälin kehitystarpeet: Ympäristöministeriö, Business Finland • Jatkuva dialogi suunnitelmien täydentyessä eri sidosryhmien suhteen
4	Ajalliset konfliktit	• Kunnan toiminnan – sekä sisäisen että ulkoisiin sidosryhmiin kohdistuvan – synkronoiminen prosessien sujuvoittamiseksi • Prosessien riittävä resurssointi

Kuva 2. Hyvät suunnittelukäytännöt – yhteenveto esimerkkitapauksista. GAIA:n selvitys, s.164.

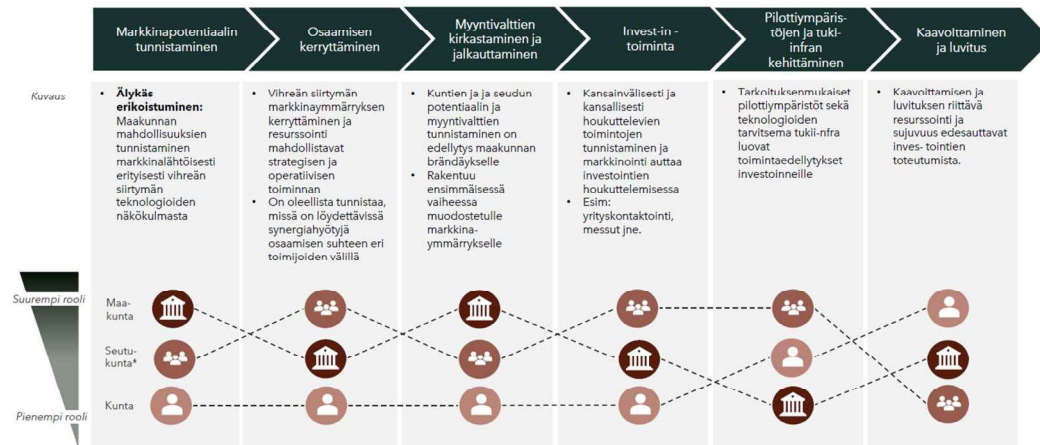
Case-analyysien pohjalta tunnistettiin kahden tason ajureita investointien houkuttelemisessa:

1. Strategiset ajurit: Strategisen suunnittelun tärkeys; Ymmärrys yritysten tarpeesta; Osaoptimoinnin välttäminen.
2. Toteutustason ajurit: Osaamistason nostaminen, resurssointi; Prosessien synkronointi; Maa-alueiden riittävyys.

Ajureiden hyödyntämiseksi tunnistettiin neljän eri tason toimenpiteitä: Invest in -toiminta; Sidosryhmä- ja viranomaisyhteistyö; Kehitystyö; Osaaminen ja resurssointi.

Viranomaisyhteistyön kehittäminen

Vaiheessa kolme tunnistettiin erilaiset toimijat ja tutkittiin näiden toimijoiden eri roolien painotuksia toimenpiteiden toteutuksessa. Synergiahyötyjä tuovassa roolituksessa lähdettiin kahdesta perusvaihtoehdosta: seutukuntakeskeisestä mallista ja maakuntatoimija-keskeisestä mallista. Kummankin esitellyn mallin ominaisuuksissa on vahvuuksia ja puutteita.

Kuva 3. Maakunnan ja seutukuntien rooli painottuu investointisyklin alkuvaiheissa – kunnilla operatiivisempi vastuu. Gaian selvitys, s. 177.

Optimaalisen mallin kehittäminen perustuu jatkuvaan parantamiseen ja avoimeen kommunikointiin sidosryhmien välillä. Selvityksen yhteydessä todettiin muun muassa, että tarvitaan foorumi, jossa eri sidosryhmät voivat jakaa näkemyksiään ja oppejaan. Roolit toimenpiteiden toteutuksessa voivat olla osittain päällekkäisiä, mutta oleellista on tunnistaa yhteisesti, miten eri sidosryhmät toimenpiteiden suhteen toimivat ja ettei toiminnassa ole osaoptimointia.

Kuntien johtoryhmien seminaari ja workshopit

Kuntien johtoryhmille suunnatussa seminaarissa (liite 2) tarkasteltiin lisää teollisuusalueiden kehittämistä muun muassa tulevan lainsäädännön muutosten valossa, esimerkiksi liittyen talousvyöhykkeen merituulivoimaan ja merituulivoiman kantaverkkoyhteyksiin, rakentamislain puhtaan siirtymän sijoittamislupaan ja nopean kehittämisen alueisiin. Seminaarissa käsiteltiin myös suurinvestointien tilannekuvia: Pohjanmaan ELY-keskuksen tilannekuva investointitilanteesta ja työllisyysvaikutuksista; Pohjanmaan poliisilaitoksen tilannekuva suurinvestoinneista ja riskeistä liittyen järjestäytyneeseen rikollisuuteen; AFRY:n tekoälyllä tehty tilannekuva YVA-hankkeista; ja Swecon tilannekuva ympäristö- ja luontovaikutusten kompensoinnista ja vaikuttavuusinvestoinneista. Workshoppeissa työstettiin lisää ajatuksia teollisuusalueista nopean kehittämisen alueina, luonnon monimuotoisuudesta ja ennakoivasta konfliktinhallinnasta, ja teollisten hankkeiden riskeistä liittyen järjestäytyneeseen rikollisuuteen.

Poikkeamat verrattuna suunnitelmiin ja poikkeamien syyt

Hankkeen toteuttamisen aikataulu muuttui, koska ajankohtaiset lainsäädäntömuutokset antoivat aihetta jatkokeskusteluihin. Nämä lainsäädäntömuutokset olivat muun muassa laki talousvyöhykkeen merituulivoimasta, rakentamislain puhtaan siirtymän sijoittamislupa, ja EU:n RED III -direktiivi nopean kehittämisen alueista. Moneen näihin asioihin liittyy edelleen epävarmuutta, mutta asioita pystyttiin käsittelemään kuntien johtoryhmille suunnatussa seminaarissa 11.9.2024.

Yleisesti ottaen voidaan todeta, että selvitys toteutui erinomaisesti varsinkin aluetarpeiden selvityksen osalta. Hyvien suunnittelukäytäntöjen osalta hanke toteutui myös hyvin, palvellen ajankohtaisia tarpeita kunnissa. Vähäisempään rooliin jäi viranomaisyhteistyön kehittäminen. Meneillään olevat kansalliset uudistukset luvituksen ja suunnittelun kohdalla vaikuttivat tähän ja siksi fokuksessa oli enimmäkseen kuntasektorin toimijoiden yhteistyön kehittäminen.

Mahdolliset ehdotukset hankkeen tulosten laajempaan hyödyntämiseen

Hankkeen tuloksia voitaisiin hyödyntää muun muassa seuraavissa konteksteissa:

- Oman maakunnan toimijoiden valmiusasteen nostamiseen ja prosessien kehittämiseen suurinvestointien vastaanottamisessa, korostamalla sosiaalisen toimiluvan tärkeyttä ja teollisuusalueiden soveltuvuutta tietyille teknologioille.
- Maakunnan ja kuntien valmistautumiseen kansallisen teollisuuspoliittisen strategian toteuttamiseen alue- ja paikallistasolla.
- Maakunnan ja kuntien valmistautumiseen tulevaan Euroopan unionin politiikkaan seuraavalle kaudelle ja joka nojaa muun muassa vähähiilistymisen ja kilpailukyvyn yhteenkytkentään, Clean Industrial Plan'iin ja muihin toimenpiteisiin, joilla tuetaan teollisuuden siirtymää ja kanavoidaan investointeja infrastruktuuriin ja energiantensiivisille sektoreille.

Liitteet

Liite 1 Hankkeen selvityksen loppuraportti GAIA: Vihreän siirtymän investointien vauhdittaminen Pohjanmaalla.

Liite 2 Seminaariohjelma ja asiantuntija-aineistot 11.9.24

5. Hankkeen vaikuttavuus

Hankkeen vaikuttavuus on ollut seuraava. Hankkeessa on:

- identifioitu 14 teollisuustoimintaan soveltuvaa aluetta, jotka varsinkin soveltuvat vihreisiin investointeihin
- nostettu maakunnan ja kuntien henkilöstön tietoisuutta ja osaamista eri teknologioiden laitostyyppien maankäytön tarpeista ko. alueilla

- tiedostettu maakunnalle ja kunnille tarve jatkuvaan parantamiseen ja avoimeen kommunikointiin sidosryhmien välillä investointien vauhdittamiseksi.

Hankkeen myötä on nostettu maakunnan ja kuntien valmiutta vastata alueiden käytön lainsäädäntöuudistuksiin, muun muassa merituulivoiman kohdalla, puhtaan siirtymän laitosinvestointien osalta, ja nopean kehittämisen alueisiin liittyen. Tämä on erityisen tärkeää teollistuneessa maakunnassa, kuten Pohjanmaalla, jossa on paljon pieni- ja keskisuuria teollisuusyrityksiä kansainvälisten suuryritysten alihankkijoina. ETS-ilmaisjaon päättymisen 2034 vaikuttaa kovana kannustimena hiilivapaaseen tuotantoon, johon maakunnan ja kuntien on valmistauduttava tulevaisuuteen myös teollisuusalueiden kehittämisen saralla.

6. Talousraportti

Alkuperäinen budjetti, muutospäätöksen jälkeen ja rahoitussuunnitelma on toteutunut seuraavasti:

Budjetti, muutospäätöksen jälkeen

Hyväksyttävät kustannukset 100 000,00 €

Rahoitussuunnitelma

Rahoitus, 70 %	70 000,00 €
Omarahoitus, 30 %	30 000,00 €

Toteutuneet kustannukset

Selvitys	90 000,00 €
Workshop	1758,94 €
Seminaari	7394,78 €
Yhteensä	99 153,72 €

Rahoitus, 70 %	69 407,60 €
Omarahoitus, 30 %	29 746,12 €

Liitteeksi maksatushakemus ja kirjanpitäjän lausunto.

7. Suositukset tulevia hankkeita varten

Tulevia hankkeita varten suositellaan seuraavia fokusalueita

- Nopean kehittämisen alueiden kriteerit ja profiilit Pohjanmaalla
- Sosiaalisen toimiluvan edistäminen ja ennakoiva konfliktienhallinta osana lupa-, suunnittelu- ja vuorovaikutusprosesseja.